

267.058 tona çıkmıştır. 1941 yılının ikincikânun ilâ eylül ayları zarfında cem'an 213.183 ton çimento imraratı yapılmıştır. 1940 senesinin ilk 9 ayına isabet eden imrarat miktarı 200.293 tonu bulmasına bakılırsa, 1941-in aynı devresi zarfında 12.890 ton yani %6,45 nisbetinde yeni bir artış dikkate şayandır.

Memleketimizin muhtelif mıntakalarında mebzul miktarda mevcut olan mermer yataklarının işletilmesine ancak 1935 yılında başlanmış olmasına rağmen bu sahada da son zamanlarda şayanı kayıt ilerlemeler mevcuttur. 1940 senesi zarfında cem'an 6.425 ton moloz ve 355 metre mikâb levha mermer dahilî piyasaya sevk edilmiştir. 1941 yılının ilk 9 ayındaki mermer imraratı 750 ton moloz ve 79 metre mikâb levhayı bulmuştur.

Safi kil imraratma gelince bu sahada da sevinçle anılacak bir ilerleme göze çarpmaktadır. 1940 yılında 6.896 tonu bulan kil imraratı 1941-in ilk 9 ayında 6.799 tonu tutmuş ve evvelki senenin aynı devresine isabet eden imrarat miktarını 1.627 ton yani %31,3 nisbetinde aşmıştır.

Nihayet, değirmen taşı imal ve imraratı da 1941 yılında inkişaf seyrini muhafaza ederek mevzubahis senenin ilk 9 ayında 3.035 tek, 1.021 çifte ve 1.112 parçayı bulmuştur. 1940 yılındaki değirmen taşı imraratı 886 tek, 770 çifte ve 1.037 parçayı tutması nazarı itibara alınır 1941 yılının 9 aylık istihsalâtı evvelki bütün seneye isabet eden miktarın fevkinde olduğunu sevinçle kaydederiz.

Hülâsa, millî madenciliğimizin 1941 yılı ilk 9 aylık faaliyet bilançosunu yaparken, iftiharla diyebiliriz ki, dünya siyasî, iktisadî buhranına ve bütün güçlüklerle rağmen yeraltı servetlerimizin işletilmesi Cumhuriyet idaresince verilen inkişaf hızını muhafaza etmiş ve *Büyük Önderimizin ifadesiyle* maden işletmelerimiz de, «*memleket ihtiyaçlarından büyük bir kısmının karşılanması hususunda yüksek ve takdire şayan bir kabiliyet gösterilebilmiştir,*»

Cihan Harbi Arifesinde Dünya Madenciliği

UMUMÎ VAZİYET:

Avrupa harbi 28 inci ayında Amerika kıt'asına kadar genişlemiş ve yer yüzünü sarmıştır. Atlantikten Pasifiğe geçmesiyle dünya deniz münakalâtı sekteye uğramış ve milletlerarası ticarî münasebetler ile iktisadî bağlar tarihte seyrek tesadüf olunan bir durgunluğa girmiştir. Cihan harbinden evvelki aylar zarfında bütün memleketlerde millî müdafaa lehine azamî tasarruf, hususî istihlâkin tahdidî, istihsalâtın azamî miktara çıkarılması, ham maddelerin mümkün olduğu kadar fazla celbi, başlıca metal ve iptidaî madde stoklarının teşkili, nihayet dahilî ve haricî ticaret ile fiyatların sıkı murakabesi tedbirleri alınmıştır. İstihsal ve istihlâki tanzim maksadile müteaddit teşkilât vücude getirilmiş, hurda metaller ve kullanılmış madenî yağlar toplatılmış, fiyat murakabe teşkilâtlarına geniş salâhiyetler verilmiş, ihtikârla mücadele kat'ilemiş, pazar tatilleri kaldırılmış ve kabili istifade olan bütün maddeler

hesaba katılmağa başlamıştır. Şimdiye kadar ocağına bağlı kalan kadın ve kızlar fabrika, maden ile nakliyat islerinde çalışmağa koyulmuşlar ve bazı memleketlerde 18 den 50 yaşına kadar olan erkekler vatan müdafaası işine çağırılmışlardır.

Almanya Avrupanın şimal ve sark istikametlerinde ve Balkanlara doğru yayılmış, buralardaki bütün iptidaî, madde kaynaklarını ele almış; Japonya Hindi-Çinî, Siyam, Mançuko, Şimalî Cinde mevcut taşkömür, boksit, kalay, bakır ve diğer ham madde kaynaklarından istifade tedbirlerine baş vurmuştur.

Diğer taraftan Amerika B.D.-i dahilde istihsalin arttırılmasını ve istihlâkin azal tılmasını programlaştırmış; orta ve cenubî Amerika memleketlerinin iptidaî madde kaynaklarını malî bakımdan ele geçirmiş ve buralarda 1942 senesi maden mahsulünü bile satın almıştır. Tayyare benzini istihsali şimdiye kadar görülmeyen bir yükseklige çıkarılmış ve maden, bilhassa demir ve çelik, istihsalâtı artırılmıştır.

Tayyare, tank, torpil ve denizaltı gemilerine dayanan asrî harp, aynı zamanda Avrupa ile Amerika arasında iktisadî bir mücadele şeklini almıştır. Son zamanlarda harplerin asıl hedefi, zaten, iptidaî madde menbalarını çoğaltmaya ve piyasayı genişletmeye müteveccih bulunmakta ve memleketin erzak, cephan ve metal stokları harbin cereyanında hayatî bir ehemmiyeti haiz "olmaktadır. Bundan dolayı, Cihan Harbi arifesinde muhtelif memleketlerin başlıca yeraltı servetleri istihsal ve sarfiyat ile son aylar içinde bu istikamette alınan tedbirleri her maden için ayrı ayrı gözden geçirmeyi faydalı buluyoruz:

BAKIR:

Harp hali, dünya bakır sarfiyatını fevkalâde bir şekilde artırmış ve istihsalâtın tezayüdü için bütün gereken tedbirlerin alınmasını mucip olmuştur. Avrupa memleketlerinde olduğu gibi Lâtin Amerikasında da istihsalâtı artırmak maksadile sevkülceş bakımından ehemmiyeti haiz maden ocakları devletleştirilmiş veya hükümetin sıkı bir kontrolü altına alınmıştır.

Avrupa, bakır ihtiyacını karşılamak maksadiyle bütün maden menbalarını seferber vaziyete sokmuş, hurda bakır, bakırdan mamul eşya, bakır ve pirinç heykel ve kapılar toplatılmıştır. Diğer taraftan bakır cevheri yataklarının işletilmesi için bütün çarelere baş vurulmuştur. Jeolojik araştırma faaliyetine yeni bir hız verilmiştir. Aynı zamanda sivil sarfiyat asgarî miktara indirilmiştir.

Almanya hurda bakır ve diğer madenlerin toplatılması için bütün mektepleri seferber etmiş, diğer taraftan istilâ olunan memleketlerde bakır ve pirinçten yapılan heykel, takım ve saireye el koymuştur.

İtalya Arnavutluğun Alesso, Pekova ve Paka bakır madenlerini işletme tedbirleri almıştır. Buralardan senevi 6.000 ton bakır ithali beklenmektedir.

İsveç'in Vâsterbotten eyaletinde yeni bakır yatakları keşfedilmiş ve işletilmek üzere ihzari ameliyata girişilmiştir. Senevî bakır istihsalâtının 12.500 tondan 1942 yılında 15.000 tona çıkması ümit edilmektedir.

İspanya'da Sevilla civarındaki bakır madenlerinde iymalâta girişilmiştir. Bura-

da senevi 20.000 ton bakır konsantresi ile 150.000 ton pirit istihsal olunacaktır. Safi bakır istihsali ise 5.000 ton tahmin olunmaktadır. Bu maksatla senevi 5.000 ton kapasiteli bir bakır izabe ve tasfiyehanesinin tesisine girişilmiştir.

Yunanistan'da normal hayatın başlaması ile bakır ve nikel madenlerinin yeniden işletilmesi bir olmuştur. Yakında Macaristan'a bir parti bakır konsantresinin şevki beklenmektedir.

Bulgaristan Hükümetinin 27.9.41 gün ve 215 sayılı Resmî Gazetesinde intişar eden bir emirnameye göre memleket hudutları dahilinde bulunan her nevi metal stokları ile bunların satışı resmî makamların kontroluna tâbi tutulmuştur. Mevzu-bahis tarihten itibaren bütün müstahsil ve toptancılar her ayın sonunda ellerindeki mevcut stoklarla o ay zarfında alınan ve satılan metaller hakkında Ticaret ve Sanat nazırlığına malûmat vermekle mükellef tutulmuştur. Plakalnitse bakır madenleri devletleştirilmiş ve eylül bidayetinden itibaren işletilmeğe başlamıştır.

Yugoslavya'da meşhur Bor bakır madenlerinin yeniden işletilmesi için hummalı bir şekilde çalışılmaktadır.

Belçika'da herkes, bakır eşyasını hükümete teslim mecburdur. Tarihî kıymeti olan eşya ile en mübrem takımlar müstesna olmak üzere, bütün bakır mamulâtı makbuz mukabili hükümet makamlarına teslim olunmalıdır. Bu makbuzlar vergiye mahsup edilecektir.

Finlandiya bakır endüstrisi yeni terakkiler kaydetmiştir.

Fransa'da bakır eşyaların toplatılmasını müteakip husussî işlerde bakırın kullanılması yasak edilmiş ve bakır yerine elektrik ve diğer tesisat için alüminyumun kullanılmasına geçilmiştir. Aynı zamanda Faştaki bakır vataklarının işletilmesi için yeni teşkilât vücade getirilmiştir.

Bakırca fakir olan Avrupa kıtasına mukabil Amerika zengin ve geniş bakır madenlerine maliktir. Amerika B.D.-i. Meksika, Arjantin, Şili ve Peru dünya bakır istihsalâtının dörtte üçünden fazlasını ellerinde bulundurmaktadırlar.

Amerika B.D.-i 1940 yılının ilk 9 ayında 757.314 şort ton bakır istihsal etmişken 1941 yılının aynı devresi zarfında bakır istihsalâtını 59.617 şort ton yani %7,9 nisbetinde artırarak 816.931 şort tona çıkarmışa muvaffak olmuştur. Buna mukabil 9 aylık bakırın dahilî imraratı 1940 senesinde 682.961 şort tondan 1941 de aşağı yukarı bir misli çoğalarak 1.148.842 şort tona baliğ olmuştur. Hummalı silâhlanma ve sevkulceyş ihtiyatlarının teşkili bakıra olan rağbeti normalin fevkinde artırmıştır. Neticede memleketin bakır stoku gittikçe azalmış ve 1.1.1941 tarihinde 142.772 şort tonu bulan stok 30.9.1941 günü 63.670 şort tona kadar inmiştir. 1940 ve 1941 yıllarının ikinci kânun ilâ eylül ayları zarfında Amerika B.D.-inin musaffa bakır istihsal, imrarat ve stok vaziyetlerini (aylara göre) 18-inci sayfada dercediyoruz (şort ton hesabı):

Hazar senelerinde kendi istihsalâtıyla memleketin bakır ihtiyacını tamamen temin eden Amerika B.D.-i sarfiyatın fevkalâde çoğalması karşısında son zamanlarda Lâtin Amerikasındaki bütün mevcut metal stoklarının mubayaasına girişmiş bulun-

A Y L A R	1 9 4 0			1 9 4 1		
	İstihsalât	İmrrarat	Ay sonu Stok	İstihsalât	İmrrarat	Ay sonu Stok
İkinci kânun	80.501	91.428	135.441	93.300	119.736	116.300
Şubat	82.761	63.215	145.393	93.654	112.808	97.689
Mart	85.295	64.376	159.795	95.332	131.333	89.873
Nisan	80.964	68.665	169.120	89.678	123.580	38.789
Mayıs	86.027	69.467	178.664	103.132	141.800	95.568
Haziran	86.077	61.716	199.586	88.560	135.097	98.165
Temmuz	90.995	71.226	215.823	86.879	144.293	74.384
Ağustos	80.851	96.383	198.730	85.426	117.486	72.154
Eylül	82.843	96.485	185.313	80.961	120.429	63.670
Yekûn	757.314	682.961	185.313	816.931	1.148.842	63.670

maktadır. 1941 yılının ilk 9 ayında Lâtin Amerikasından cem'an 521.727 şort ton musaffa ve külçe bakır ithal olunmuştur. Birinci ve ikinciteşrin aylarında ise yine libre basma cif New-York 11 sent üzerinden Lâtin Amerikasından 65.000 ton bakır mubayaa edilmiştir. İlk 9 aylık ithalâtın 120.543 tonu elektrolitik, takriben 150.000 tonu musaffa ve 251.184 tonu da külçe bakır teşkil etmiştir.

Son alınan haberlere göre Amerika B.D.-i yukarıda gösterilen miktar haricinde, fiyatlara cüzî bir zam yaparak, Lâtin Amerikasından yeniden 96.000 ton külçe bakır satın almıştır. Bu parti ikinciteşrin ve birincikânun 1941 aylarında teslim olunmuştur. Bu miktardan 62.000 tonu Anaconda tasfiyehanelerinde ve 34.000 tonu ise Kennecot fabrikalarında işlenecektir. Lâtin Amerikasını ile Vaşington arasındaki yeni müzakereler 1942 senesinde 500.000 ton bakır mubayaasına müteveccihdir.

İthalâtın artırılmasına muvazi bir şekilde memleketin bakır endüstrisinde tevsi ve inşa faaliyetine devam olunmaktadır. Arizonanın Hillside civarında yeni bir bakır tasfiyehanesinin tesisi için hükümetçe 2,5 milyon dolar kredi verilmiştir. Pahalıya mal eden küçük mikyastaki bakır müstahsillerine prim ve malî yardımlar yapılırken, bazı fabrikaların mahsulü piyasa durumundan daha yüksek fiyatlarla mubayaa olunmaktadır.

Bakır istihsal ve ithalâtı teşvik olunurken, diğer taraftan sivil sarfiyatının tahdidine büyük bir önem verilmektedir. 15.10.41 tarihinden itibaren 8 sanayi branşında bakır sarfiyatı 1940 senesinin %60-ına indirilmiştir. Aynı emirnameye göre 1.1.1942 tarihinden itibaren mevzubahis branşlarda bakırın kullanılması büsbütün yasak edilmiştir. Bu branşlar şunlardır: 1) otomobil, buz dolabı ve traktörler, 2) inşaat malzemesi ve ev eşyası, 3) mutfak ve büro eşyası, 4) tabut, haç ve âbideler, 5) elbise parçaları, 6) mobilya ve perde boruları ile diğer ev tezyini, 7) kuyumcu mamulâtı, 8) koşu takımı vesair hususî emtia. Bakırın her nevi inşaat işinde kulla-

nılması 1.11.41 tarihinden itibaren yasaktır. Bundan yalnız elektrik telleri müstesnadır. Mevzubahis tedbirler neticesinde 1942 yılı zarfında takriben 200.000 ton bakır tasarruf edilmiş olacaktır.

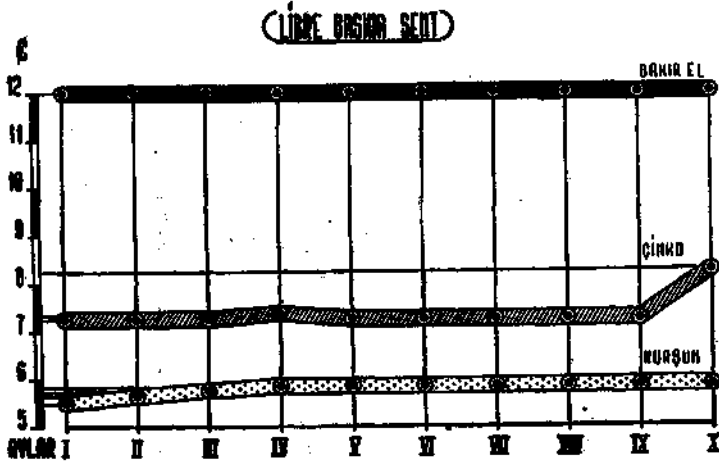
Amerika B.D.-inde bakırın sivil sarfiyatının daha fazla tahdidi meselesi alâkadar makamlar tarafından mülâhaza olunmaktadır. Office of Production Management (O.P.M.) dairesinin tahminine göre 1942 yılının millî müdafaa, kiralama ve ödünç verme mükellefiyetlerle en mübrem sivil ihtiyaçlarını temin için asgarî 1,4 milyon ton bakıra ihtiyaç hissedilmektedir. Bu miktardan ancak 400.000 ton kadarı mübrem olan sivil ihtiyaçlarına ayrılacaktır. Halbuki hazar senelerindeki sivil ihtiyaç 1,17 milyon tonu tutmuştur. Senevi istihsal ve ithalâtın 1,8 milyon tonu bulacağı tahmin edilirse, ikinci derecedeki sivil ihtiyaçlar için 770.000 ton bakırın tasarruf edilmesi icap edecektir.

Lâtin Amerikasının bakır müstahsilleri arasında Şili, 1940 yılının ilk 9 ayında 252.900 tonu bulan bakır istihsalâtını 1941-in aynı devresinde %23,1 nisbetinde artırarak 311.400 tona çıkarmıştır. Bu miktardan 239.977 tonu muhtelif memleketlere ihraç edilmiştir. Yalnız Amerika B.D.-ine 9 ay zarfında 170.000 tondan fazla külçe ve musaffa bakır sevk olunmuştur. Şili 1941 yılının ilk 9 ayında yalnız İspanyaya 16.425 ton bakır ithal etmiştir.

Meksikanın külçe bakır istihsalâtı da 1940 senesine nazaran oldukça bir ilerleme kaydederek ilk 9 ay zarfında 27.900 tondan 34.650 tona çıkmış ve %24,2 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. Buna mukabil Peru'nun 1940 yılı ilk 9 ayında 26.100 tonu bulan bakır istihsalâtı 1941 yılının aynı ayları içinde 22.000 tona inmiştir. Lâtin Amerikasına ait memleketlerin tasfiyehanelerinde her ay vasatı olarak 55 ilâ 57 bin ton bakır elde edilmektedir. Bu memleketlerin yıllık istihsalâtı 660.000 tonu tutar. %

90-ı ihraç edilebilen bu mahsulün halihazır vaziyette Amerika B.D.-ine ithal edilebileceği zannolunmaktadır.

1941 İLK 10 AYINDA AMERİKA B.D.İNDE BAŞLICA METALLERİN VASATÎ FİYATLARI

Sarfiyatın mutadın fevkinde artması ve stokların azalmasına rağmen Amerika B.D.-inde fiyat murakabe dairelerinin sıkı bir kontrolü neticesi olarak bakır fiyatlarında fazla bir yükseliş kaydedilmemiştir. Elektrolitik bakır libre başına (takriben 453 gr.) 12 sent seviyesini muhafaza etmiştir,

Yalnız ecnebi bakırı (cif New-York) son zamanlarda libresi 11 sentten 11,25 sente ikmıtır.

Londradaki bakır fiyatlarına gelince; resmî narhı long ton (1016 kg.) başına elektrolitik bakır 62 sterlin, standard bakır 61, bakır tel 62, hurda bakır 53 ve silâh bakırı 72 sterlin olarak -kalmıştır.

KALAY:

Silâhlanma faaliyeti ve Avrupa harbi kalaya olan rağbetin artmasını ve kalay fiyatlarının yükselmesini istintaç ettiğinden dünya kalay istihsalâtı yeni bir artış kaydetmiştir. 1940 yılının ilk 9 ayında 169.700 ton mukabili 1941 yılının ikincikânun ilâ eylül ayları zarfında 190.900 ton kalay istihsal olunmuştur. Aylara isabet eden miktarlar şunlardır (ton hesabıyla):

Aylar	1940	1941	Aylar	1940	1941
İkinci kânun	15.300	17.600	Haziran	20.200	32.300
Şubat	16.000	17.900	Temmuz	20.500	17.600
Mart	22.300	22.600	Ağustos	18.700	21.600
Nisan	14.500	18.300	Eylül	23.400	19.700
Mayıs	18.800	23.300	Yekûn	169.700	190.900

Dünya kalay müstahsilleri arasında İngiliz Malayası birinci mevkii tutar. Malaya Federasyonunun 1940 senesi ikincikânun ilâ eylül ayları zarfındaki kalay istihsalâtı 62.100 ton iken 1941 yılının aynı devresi zarfında 3.400 ton yani %5,5 nisbetinde artarak 65.500 tona baliğ olmuştur. İkinci sırada gelen Hollanda Hindistanının kalay istihsalâtı aynı devre zarfında 34.200 tondan 39.400 tona çıkmış ve % 15,2 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. Bolivyanın istihsalâtında da 2.200 ton miktarında bir artış mevcuttur. Boliviya 1940 yılının ilk 9 ayında 28.800 ton mukabili 1941-in aynı ayları zarfında 30.400 ton istihsal etmiştir. Belçika Kongosunun istihsalâtındaki tezayüt 1940 yılının aynı aylarına nazaran % 31,1 nisbetini bulmuş ve istihsal miktarı 9.000 tondan 11.800 tona yükselmiştir. Nijerya'nın kalay istihsalâtındaki ilerleme de dikkate şayandır. Bu memleket 1940 yılının ilk 9 ayında 8.100 ton mukabili 1941-in aynı devresi zarfında 11.400 ton kalay elde etmiştir.

Dünya kalay müstahsillerinin 1940 ve 1941 seneleri ilk 9 aylık istihsalâtı şöyledir (ton hesabıyla):

Memleketler	1940	1941	Memleketler	1940	1941
Avustralya	2.700	3.000	Nakliyekûn	50.400	55.350
Belçika Kongosu	9.000	11.800	Hollanda Hindistanı	34.200	39.400
Birmanya	4.500	4.600	İngiliz Malayası	62.100	65.500
Boliviya	28.800	30.400	Nijerya	8.100	11.400
Çin	4.500	4.600	Portakiz	950	1.200
Hindi - Çini	900	950	Siyam (Taylan)	12.500	12.700
Yekûn	50.400	55.350	Diğer memleketler	1.450	4.350
			Yekûn	169.700	190.900

Bu cetvelden de anlaşılacağı üzere dünya kalay müstahsillerinin büyük bir kısmı Japonya ve Anglo-Saksonların iktisadî ve siyasî mücadele mıntakası olan Uzak Şark'ta bulunmaktadır. Hindi-Çinî'nin Japonlar tarafından işgali ve Siyam (Taylan) ile Japonya arasında imzalanan siyasî bir anlaşma neticesinde bu memleketlerin oldukça zengin yeraltı servetleri Japonlar emrine geçmiştir. Aynı zamanda Siyam ve Hollanda Hindistanı İngiliz nüfuzunda bulunan Beynelmîl Kalay Kartelinden ayrılmıştır.

İstihsalâtın artmasına muvazi dünya harbi kalay sarfiyatını fevkalâde artırmıştır. Kalay Arama Enstitüsünün son malûmatına göre 1941 yılı ilk 9 ayında yalnız Amerika B.D.-ine 119.287 ton kalay ithal edilmiştir. 1940 yılının aynı devresindeki Amerika B.D.-inin kalay ithalâtı 81.814 tonu tutmasına bakılırsa 1941 de 37.473 ton yani %45,8 nisbetinde bir ithalât tezayüdü dikkate sayandır. İngiltere'nin aylık kalay sarfiyatı 2.100 ilâ 2.450 ton arasında tahavvül etmiştir. Japonya'da da son zamanlarda millî müdafaa ihtiyacı için hususî bir kalay stoku tesis edilmiştir.

Sivil kalay sarfiyatının azaltılması için Avrupa memleketlerinde olduğu gibi Amerika B.D.-inde de çeşitli tedbirler alınmıştır. Teneke imalinde %10 tensikat yapıldığı gibi tüblerin kalaydan imali yasak edilmiş, konserve kutularını kapamak için sarfedilen kalay miktarı %10 nisbetinde azaltılmış, tütün, boya, yağ ve bisküit kutuları için siyah sacın kullanılması emredilmiştir." Bundan maada 15.3.942 tarihinden itibaren yaprak kalay ve kurşun (staniyol)un sigara, sakız, şeker, meşrubat, film ve diğer malların ambalajı için kullanılması menedilmiştir. Son tedbir neticesinde istihlâkte %3,5 nisbetinde yeni bir tasarruf elde edilecektir.

Eylül ayında kalay tampon ihtiyatının tesisi kararlaştırılmış ve birinciteşrin istihsalâtından %21 nisbetinde bir ihtiyat ayrılması mecburî tutulmuştur.

Kalay tasarrufu maksadile teneke imalinde elektrolitik usulünün azamî tatbiki-ne geçilmiştir.

Sarfiyatın artması karşısında dünya kalay stokunda son aylar zarfında yeni bir azalış kaydedilmiştir. Dünya kalay stoku 1940 eylül sonunda 52.824 ton iken, son bir yıl içinde muhtelif temevvüçlerden sonra, 1941 eylül nihayetinde 46.729 tona inmiştir. Bu stoktan 14.950 tonu Avrupa memleketlerine isabet etmiştir. İngiltere'nin 30.9.41 tarihindeki kalay stoku 4.700 ton tahmin olunurken, Amerika B.D.-i stoku son 2-3 ay zarfında 6.000 tondan 1.800 tona inmiştir.

Çin kalay madenlerinin uzun bir müddet Amerika B.D.-ine bırakılması hakkında müzakereler cereyan etmektedir. Kalay madenleri mukabili Çin Hükümetine Amerika B.D.-i silâh ve cephane ile yardım edecektir.

Maamafih beynelmîl piyasada kalay kıtlığı mevzubahis değildir.

Başlıca memleketlerdeki kalay fiyatlarına gelince, 1941 senesi başında New-Yorkta libresi (453,6 gramı) 50,1 sentten muamele gören kalay, 30.6.1941 tarihinde 52, 75 sente çıktıktan sonra birinciteşrin ayında yine 52 sente inmiş ve bu seviyeyi son zamanlara kadar muhafaza etmiştir. Avrupa harbi başlarında libre başına 75 sente kadar çıkan kalay son aylar içinde mutedil bir durum almıştır.

Londra'da kalay peşin fiyatı 1940 ve 1941 de vasatı olarak aşağıdaki durumu göstermiştir (long ton başına sterlin hesabıyla):

Aylar	1940	1941	Aylar	1940	1941
Birinci kûnun	240,7	256,6	Haziran	273,4	262,8
Şubat	242,8	265,0	Temmuz	265,6	259
Mart	251,7	270,1	Ağustos	262,5	257
Nisan	252,1	269,8	Eylül	251,2	256,5
Mayıs	264,1	267,5	Birinci teşrin	257,9	256

Birinciteşrin sonlarına doğru kalay peşin fiyatı long ton başına 256,5 den 255,5-e inmiştir. Üç ay vadeli satışlarda ise 259,5 den 259-a düşmüştür.

KURŞUN:

Bütün dünyada silâhlanma faaliyetine hız verilmesi, kurşun sarfiyatını artırdığı gibi istihsalâtı da teşvik etmiştir. Avrupa kurşun madenlerinin-istihallerinin çoğaltılması için bütün tedbirlere bas vurulmuş ve kurşun toplama faaliyetine devam olunmuştur. İspanya'da mevcut kurşun madenleri devletleştirilerek kurşun fiyatlarına yeni bir zam yapılmıştır. İsveç kurşun madenlerinde yeni tesis ve istihsal imkânları araştırılmaktadır. Yugoslavya kurşun yataklarından azamî istifade tedbirleri alınmıştır.

Diğer taraftan Amerika B.D.-i ve Meksika'nın kurşun istihsalâtında elde edilen muvaffakiyet dikkate şayandır. Amerika B.D.-i 1940 yılının ilk 9 ayında 408.917 şort ton (907 kg.) kurşun istihsal etmişken 1941 yılının aynı devresinde 78.665 şort ton yani % 19,2 nisbetinde bir tezayütle 487.582 şort tona çıkmıştır. Yerli ve ecnebi kurşun imraratı ise aynı devre zarfında 426.450 şort tondan 515.424 şort tona yükselmiş ve %20,8 nisbetinde bir artış kaydetmiştir.

İmrratın istihsalâta nazaran daha fazla olması yüzünden memleketin kurşun stoku gittikçe azalarak son 8 ay zarfında 47.200 şort tondan 13.148 şort tona inmiştir. Amerika B.D.-inin 1940 ve 1941 yılları ilk 9 aylık kurşun vaziyeti 23 üncü sayfadaki cetvelde aydınlatılmaktadır (şort ton hesabı).

Millî Müdafaa ihtiyacını temin maksadile Amerika B.D.-inde 1.11.41 tarihinden itibaren kurşun tampon ihtiyatının tesisine karar verilmiş ve ikinciteşrin ayında bu ihtiyat için 6.500 şort ton kurşun tahsis olunmuştur.

15.3.1942 tarihinden itibaren yaprak kurşun (staniyolun) muhtelif emtia ambalajı için kullanılması yasak edilmiştir. Bu yüzden 2.000 işçiden fazla çalıştıran stan-yol fabrikasının kapanması beklenmektedir.

Bu gibi tahditlere rağmen Amerika B.D.-inin senevi kurşun ihtiyacı 1.086.000 tonu tutar. Bu miktardan ancak 470.000 tonu yerli cevherden ve takriben 150.000 tonu ecnebi kurşun cevherinden dahilde istihsal olunur. Bundan dolayı memleketin mu-saffa kurşun ithalâtı 1941 yılında aşağıyukarı 336.000 tonu bulmuştur. Bu miktardan

Aylar	1 9 4 0			1 9 4 1		
	İstihsalât	İmrrat	Ay sonu stok	İstihsalât	İmrrat	Ay sonu stok
İkinci kânun	49.683	39.875	68.539	62.000	55.700	47.200
Şubat	43.317	39.176	72.658	54.200	54.900	46.600
Mart	48.400	45.353	79.693	61.500	62.100	46.000
Nisan	35.343	46.563	63.463	56.100	59.200	42.900
Mayıs	46.268	41.919	62.955	60.509	69.382	34.018
Haziran	42.306	49.904	55.343	48.224	57.969	24.265
Temmuz	44.600	52.560	47.360	48.989	54.070	19.170
Ağustos	47.600	51.600	43.300	51.157	55.010	15.330
Eylül	51.400	53.500	41.300	44.903	47.093	13.148
Yakın	408.917	426.450	41.300	487.582	515.424	13.148

150.000 tonu Meksikadan, 96.000 tonu Kanadadan, 48.000 tonu Avustralyadan ve 42.000 tonu da Peru'dan ithal edilmiştir. Hurda kurşun toplatılmasından senede 150.000 ton kurşun elde edilmiştir. Amerika ile Japonya arasında harp başlamasıyla aylık kurşun sarfiyatının 100.000 tona çıkacağı tahmin edilmektedir.

Sbn alınan haberlere göre sarfiyatın artması yüzünden Amerika B.D.-inin kurşun stoku yeni bir tenakusla birinciteşrin sonunda 10735 tona inmiştir. Aynı zamanda Pasifikteki harp faaliyeti yüzünden Avustralyadan yapılan kurşun ithalâtı sekteye uğramıştır. Bundan dolayı Meksika, Peru ve Kanadadan yeni mubayaaların yapılması icap etmiştir.

Meksika'nın kurşun istihsalâtı 1941 yılının ilk 9 ayında 138.150 tonu bulmuştur. Bu miktardan büyük bir kısmı Amerika B.D.-ine ithal edilmiştir.

Malzeme ve işçi ücretlerinin yükselmesi ile kursun fiyatlarında da yeni bir gelişme kaydedilmiştir. 1941 bidayetinde libre başına 5,50 sent ile muamele gören kurşun son zamanlarda libresi 5,85 sente çıkmıştır. Londra'da ise kurşunun resmî narhı long ton başına İngiliz malı 26,5 sterlin iken ecnebi külçe kurşunu 25 sterlin seviyesinde kalmıştır. İspanya'da kurşun fiyatlarına 1.11.41 tarihinden itibaren yeni bir zam yapılmıştır: 50 ton ve bundan yukarı satışlarda tonu 1240 pezetaya ve perakende satışlarda 1390 pezetadır.

ÇİNKO:

Dünya çinko istihsalâtı hakkında tam malûmat sahibi değiliz, çünkü Avrupa'nın başlıca çinko müstahsilleri Belçika, Polonya, Almanya ve Yugoslavya'nın çinko endüstrisi hakkında istatistiki rakamlar harp ve sevkulceyş düşüncelerinden dolayı dercedilmemektedir. Fakat harp ve silâhlanma talepleri karşısında Avrupa'nın çinko istihsalâtında yeni bir kalkınmanın mevcut olacağı bedihidir.

Dünya çinko müstahsilleri arasında mühim mevki tutmakta devam eden Amerika B.D.-i 1940 yılının ilk 9 ayında cem'an 481.144 şort ton çinko istihsal etmişken 1941 yılının aynı devresindeki istihsalâtını 111.497 şort toh yani %23,2 nisbetinde artırarak 592.641 şort tona çıkarmağa muvaffak olmuştur. Çinko imraratı da aynı aylar zarfında 509.967 şort tondan 562.491 şort tona yükselmiş ve %10.3 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. Aynı zamanda memleketin çinko stoku son 9 ay zarfında 12.900 den 19.427 şort tona çıkmıştır. 1940 ve 1941 senelerinin ikincikânun ilâ eylül aylarının çinko istihsalât, imrarat ve ay sonu stok vaziyetini aşağıya yazıyoruz (şort ton hesabıyla):

A y l a r	1 9 4 0			1 9 4 1		
	İstihsâl	İmrrarat	Ay sonu stok	İstihsâl	İmrrarat	Ay sonu stok
İkinci kânun	57.158	57.551	65.602	60.360	63.277	9.972
Şubat	54.532	53.084	67.086	56.334	59.220	7.086
Mart	57.620	51.095	73.611	63.336	63.483	6.969
Nisan	54.601	46.978	81.234	63.210	63.100	7.300
Mayıs	52.979	59.177	75.036	64.645	63.604	7.286
Haziran	49.155	53.518	70.673	62.336	61.359	8.327
Temmuz	52.000	57.700	59.100	74.641	62.714	13.848
Ağustos	49.999	64.100	44.700	75.524	61.061	17.969
Eylül	53.100	66.800	31.000	72.225	64.673	19.427
Yekûn	481.144	509.967	31.000	592.641	562.491	19.427

Amerika B.D.-i her ay vasati olarak 20-30 bin ton çinko cevheri ithal etmiştir. Ağustos ayında 3.679 ton çinko ithal edilmişken eylüldeki çinko ithalâtı 3.415-ton-dur. Bu miktardan 677 tonu Kanada ve 2.738 tonu da Meksika'dandır. Buna mukabil Amerika B.D.-inin çinko ihracatı eylül ayında 7.656 tonu tutmuştur. Ağustos ihracatı ise 8.329 tondur.

Her ihtimale karşı Amerika B.D.-inde çinko için bir «sıkıntı ihtiyatı» tesis edilmiştir. Bu ihtiyata ikinciteşrin istihsalâtından %31 nisbetinde çinkonun ve %10 nisbetinde çinko oksidinin ayrılması kararlaştırılmıştır.

Çinko fiyatı Amerika B.D.-inde libre başına 7,25 sentten 8,25 sente çıkarılmıştır. Fiyat yükseltilmesinin asıl maksadı memleket istihsalâtını artırmak ve hariçten çinko ithalâtını teşvik etmektir. Bu tedbir neticesinde dahildeki madenlere yardım edilmiş olduğu gibi, Meksika'dan yeni parti çinko girmesi beklenmektedir.

Londra'da resmî çinko fiyatı ecnebi malı long ton başına 23.3/4, yerli mal 26.1/2, elektrolitik çinko 27.1/4 ve safi yani %99.44 tenörlü çinko 38.3/4 sterlidir.

ALÜMİNYUM:

Boksit ve Al_2O_3 tenörlü killerden istihsal elunan alüminyumun kullanışı son 40-50 sene zarfında tedricen hayatın bütün sahalarına teşmil olunarak yemek takımı, hey-

kel, diş tababeti ve her çeşit mutfak ve lâboratuvar takımlarından otomobil ve tayyare imaline kadar her sahaya intikale başlamıştır. Alüminyum boyaları ile pudrasından kimya endüstrisi çeşitli emtia imal etmektedir. Elektrik sanayiinde alüminyum istimali gitgide genişlemiş; bakır ve diğer metallerin yerini almıştır. Metaller arasında sıkletçe en hafif olan alüminyum bilhassa tayyare imalinde mübrem bir madde halini almış olup son harpte mühim rol oynamaktadır. Sert çelik kapama alüminyum bilhassa millî müdafaa işlerinde memnuniyet verici neticeler vermiştir.

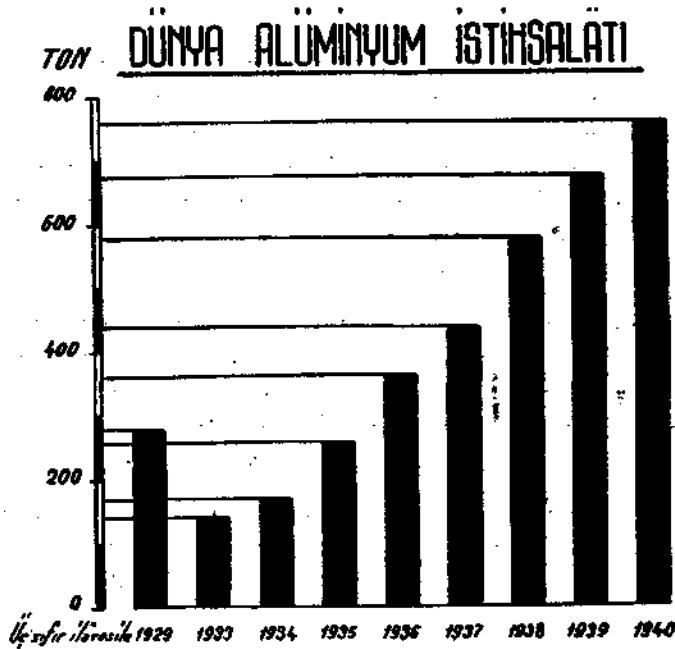
Dünyâ alüminyum istihsalâtına 1914-1918 senesi harbinde yeni bir hız verilmiş ise de 1929 ilâ 1933 aralarında istihsal miktarı 281.000 tondan 142.000 tona inmiştir. Fakat 1934 yılından itibaren şayanı dikkat ilerlemeler kaydederek 171.000 tondan 1940 yılında 4,5 misli artarak 762.000 tona baliğ olmuştur. 1929-1940 senelerinde dünya alüminyum istihsalâtı şöyledir (1000 ton hesabıyla):

1929	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940
281	142	171	259	366	440	579	676	762

42 senelik bir tarihe malik Almanya alüminyum işletmesi 1940 yılında 240.000 ton bir istihsal kaydetmekle dünya yekûnuna takriben %31,5 nisbetinde iştirak etmiştir. Amerika B.D.-i 170.000 tonla dünya istihsalâtında %22,3 nisbetinde hissedar olmuştur. Kanada 85.000 tonla üçüncü ve 1940 yılında 65.000 ton alüminyum istihsal eden Sovyet Rusya dünya müstahsilleri arasında dördüncü mevki tutmuştur (M. T.A. No. 3/24-ün istatistik faslına bakınız) Senevi 50.000 ton alüminyum istihsalâtına

malik Fransa'dan sonra 35.000 tonla İtalya ve 30-31 bin tonla Japonya gelmektedir.

Alüminyum iptidaî maddesi olan boksit istihsalâtında son seneler zarfında senevi 648.000 tonla Fransa birinci mevki tutmuştur. Mevzubahis memleket her yıl 310-320 bin ton boksit ihracatı yapmıştır. Macaristan'ın senevi boksit istihsalâtı 360-400 bin tonu bulmuşken, Yugoslavya ve İtalya'nın boksit imraratı da son 2-3 sene zarfında 300 000 tona yaklaşmıştır. Amerika B.D.-i boksit istihsalâtında Fransadan sonra ikinci mevki almış ve 1940 senesinde 450.000 ton boksit istihsalâtını yapmıştır.

sal etmiştir. Balkan memleketlerinden Yugoslavya, Rumanya ve Yunanistan geniş boksit yataklarına maliktedirler.

Avrupa savaşının uzaması ve Cihan Harbi şeklini alması, Avrupa'da olduğu gibi Amerika'da da alüminyum endüstrisinin teşvikini mucip olmuştur. Almanya alüminyum endüstrisinin kapasitesini senevi 350.000 tona çıkararak ve işgal altında bulunan memleketlerin alüminyum istihsalâtını seferber bir vaziyete sokarak yüzbinlerce ton alüminyumu millî müdafaa emrine amade bulundurmuştur. Amerika B.D.-i yeni bir tevsi faaliyeti neticesinde 1941 yılında 720 milyon libre yani 326.592 ton alüminyum istihsal etmiştir. Kanada alüminyum endüstrisinin yıllık kapasitesi 400 milyon libreye yani 181.440 tona balığ olmuştur. Kanada her ay 4 milyon libre Amerika B.D.-ine ve mühim miktarda İngiltere'ye alüminyum ithalâtı yapmıştır.

Sovyet Rusya'nın Dnepropetrovski kombinelerinde 1940/41 malî yılında 75 milyon libre alüminyum istihsal olunmuşken, harp yüzünden bu istihsal sekteye uğramıştır. Leningrad civarındaki zengin boksit yatakları da Fin ordusu tarafından işgal olunması yüzünden Sovyet Rusya alüminyum menbalarının 2/3-ünü kaybetmiştir. Halihazırda ancak Uralın şark yamacındaki Kamenski alüminyum endüstrisi senevi 25 milyon libre yani 11.340 ton bir kapasite ile çalışmakta berdevamdır. Bundan dolayı ödünç verme ve kiralama kanununa istinaden Amerika B.D.-inden Sovyet Rusya'ya alüminyum da ithal olunacaktır. İngiltere 1940 senesinde 28.000 ton alüminyum istihsal etmiş ve bu miktardan artırılması için bütün tedbirleri almıştır.

Alüminyuma olan rağbet karşısında fiyatlar hazer senelerine nazaran oldukça yükselmiştir. 1939 ortalarında Londra'da long tonu 90-94 sterlin arasında muamele gören alüminyum 1941 yılının sonlarına doğru 110-115 sterline çıkmıştır.

ALTIN VE GÜMÜŞ:

Dünya altın istihsalâtı son 10 sene zarfında muntazam bir şekilde artarak 1931 de 691.000 kg.dan 1940 yılında 1.250.000 kilograma çıkmıştır. 1941 yılının ilk 9 ayında da inkişaf seyrini muhafaza etmiştir. Dünya altın istihsalâtının üçte birini temin eden Transval madenleri 1941 yılının ikinciteşrin ilâ eylül ayları zarfında takriben 10.462.900 safi onz altın istihsal etmiştir. Bu miktardan büyük bir kısmı Amerika B.D.-ine ithal edilmiştir.

Amerika B.D.-ine olan altın akınının artması sayesinde son 22 ay zarfında memleketin altın stoku 1940 bidayetinden 30.11.41 tarihine kadar 17.643 milyon dolar kıymetinden 22.799 milyon dolar kıymetine yükselmiş ve 5.156 milyon dolar değerinde bir tezayüt kaydetmiştir. Gümüş stokunun kıymeti ise aynı devre zarfında 3.790 milyon dolardan 4.192 milyon dolara çıkmıştır. Amerika B.D.-i Meksika'dan gümüş mubayaasına devam etmiştir.

Millî müdafaa ve silâhlanma tedbirleri ile birlikte, Rumanya ve İspanyada olduğu gibi, bazı memleketlerde altın madenleri devletleştirilmiş veya hükümet kontrolüne tâbi tutulmuştur.

İtalya'da altın, gümüş, platin ve mücevherat ticareti kanunen yasak edilmiştir.

bundan ancak tababet, teknik ve sanayide kullanılan bazı necip madenler müstesnadır.

Altın fiyatlarında son zamanlarda fazla bir yükseliş kaydedilmemiştir. Londrada safi altın onz başına 168 silinden muamele görmüşken, New-York piyasasında 35 dolardan satılmıştır.

Dünya gümüş istihsalâtında ön mevkide gelen Meksika 1940 yılının ilk 9 ayı zarfında 63.375.000 onz gümüş istihsal etmişken, 1941 yılının aynı devresinde yeni bir artışla takriben 65 milyon onza çıkarmıştır. Amerika B.D.-inin 9 aylık gümüş istihsalâtı 50 milyon onzu aşmıştır. Cenubî Afrika ve Kanada'nın gümüş istihsalâtında da yeni bir ilerleme kaydedilmiştir.

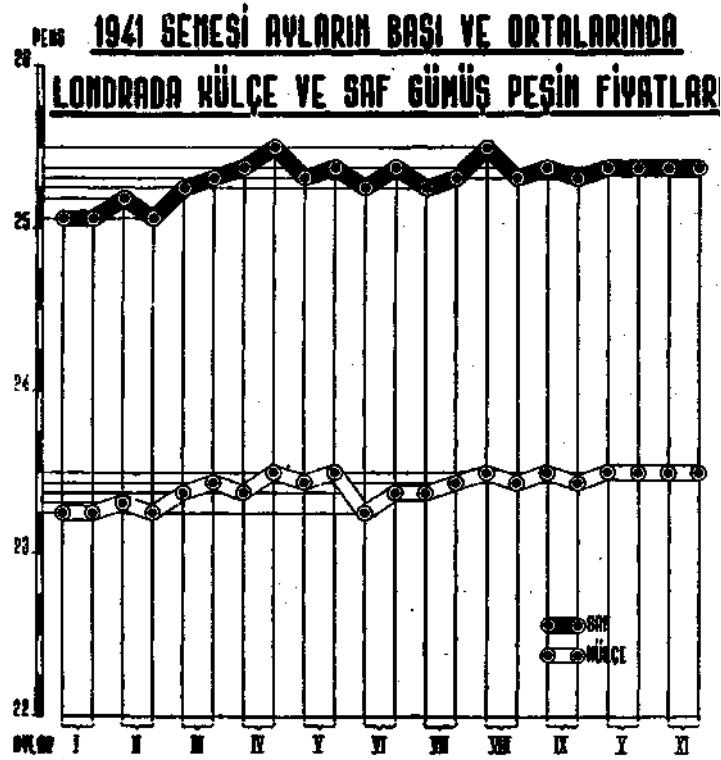
İstihsalâtın artmasına rağmen Amerika piyasasında gümüş fiyatı onz başına 34.1/2-35 sent raddesinde muamele görmüşken, Londra'da safi gümüşün onzu 25.3/8 peni ve külçe gümüş onz başına 23.1/2 peniden satılmıştır.

DEMİR VE ÇELİK:

Bomba, torpil ve zırlılara istinad eden modern harp, demir ve çeliğe olan rağbeti normalin fevkinde artırmış ve İstihsalâtın genişlemesine sebep olmuştur. Avrupa memleketlerinde demir ve çelik istihsalâtına hız verilmiş, ve 1940 senesinde 27,5 milyon ton ham çelik istihsal eden Almanya 1941 yılında yeni tevsi tedbirleri almıştır. Loren, Luksemburg ile Silezya demir ve çelik endüstrisi Almanya çelik sanayii birliğine ithal olunmuştur. Satış ve tevziyatın bir elden yapılması için kurulan Çelik Satış Müessesesine ait hükümler 30.6.1942 tarihine kadar uzatılmıştır.

İngiltere'nin 1940 senesi çelik istihsalâtı 15 milyon tonu bulmuştu. 1941 yılında bazı fabrikaların tevsi sayesinde İstihsalâtın artması beklenmektedir. İsveç ile Belçika demir ve çelik endüstrisinde yeni bir gelişme mevcuttur. Millî müdafaa siparişleri 1942 ortasına kadar meşguliyeti temin etmiştir.

Japonya her sene Amerika'dan 2 milyon ton miktarında hurda demir ve çelik ithal etmişken, son zamanlarda ithalâtın sekteye uğraması karşısında yüksek fırın

sayısını artırmıştır. 1941-in temmuz ilâ eylül aylarında üç yüksek fırın faaliyete geçmiştir. Nippon çelik boru fabrikası da çalışmaya başlamıştır. Demir ve çelik endüstrisinin tevsii için sanayi nezareti tarafından yeni bir proje hazırlanmıştır. Bu projeye göre şimdiye kadar Malaya ve Filipin adalarından ithal olunan demir cevheri ileride Çin'in Taiyen ile»Lungyen ve Koranın Mozan madenlerinden ithal edilecektir. Japonya'nın Huşuyasu ve Romaşi demir yataklarındaki istihsalâtın tevsii için bütün tedbirler alınacaktır.

Hindistan demir ve çelik endüstrisinin tevsii isi hummalı bir şekilde ilerlemekte iken, diğer taraftan demir ve çelik sarfiyatı hükümet kontrolüne tâbi tutulmuş ve sivil sarfiyat tahdit edilmiştir.

Amerika B.D.-inin 1940 senesi ikincikânun ilâ eylül ayları ham demir istihsalâtı 33.091.000 tonu bulmuşken, 1941 yılının aynı devresinde 7.575.000 ton yani %22,9 nisbetinde artarak 40.666.000 tona balığ olmuştur. Ham çelik istihsalâtı ise aynı zaman zarfında 45.507.000 tondan 58.470.000 tona çıkmış ve 12.963.000 ton yani %28,5 nisbetinde çoğalmıştır.

Amerika B.D.-inin 1940 ve 1941 yıllarında aylara göre ham demir ve çelik istihsalâtı aşağıdaki gibidir (ton 000 ilâvesiyle):

A y l a r	Ham Demir		Ham Çelik	
	1940	1941	1940	1941
İkinci kânun	3.600	4.233	5.018	6.299
Şubat	3.310	3.813	4.375	5.670
Mart	3.271	4.267	4.236	6.483
Nisan	3.139	4.932	3.975	6.131
Mayıs	3.514	4.596	4.847	6.443
Haziran	3.805	4.551	5.533	6.801
Temmuz	4.054	4.766	5.595	6.822
Ağustos	4.238	4.791	6.033	7.001
Eylül	4.160	4.717	5.895	6.820
Yekûn	33.091	40.666	45.507	58.470

Hükümetçe kararlaştırıldığı veçhile çelik endüstrisi kapasitesinin 10 milyon tona tevsii iki sene zarfında hitama erecek ve aynı zamanda senevi üç milyon ton kapasiteli bir kaç çelik fabrikası tesis olunacaktır. Amerika B.D.-inin halihazırdaki çelik fabrikalarının yıllık kapasitesi 86.148.000 tondur.

12.9.41 tarihine kadar demir ve çelik endüstrisinin tevsii plânı için cem'an 336,9 milyon dolar tahsis edilmiştir. Bu paradan 85 milyon doları U.S. Çelik Korporasyonu Homestead ve Duquesne fabrikaları nezdinde zırh çeliği imalât kısmının tesisine, 209 milyon doları ham demir kapasitesinin artırılmasına ve 23 milyon doları ise

Bethlehem Çelik korporasyonu çelik levha tesisatının tevsiine sarfedilmiştir. 13.841 tarihinde demir cevheri nakli için 25 gemi inşasına 50 milyon dolarlık bir tahsisat kabul edilmiştir.

Amerika B.D.-inin garp sahilindeki çelik endüstrisinin kapasitesini artırmak için ayriyeten 1.865 milyon dolar tayin ve tesbit olunmuştur. Bundan maada senevi 519.000 ton profil ve çubuk çeliği imali için yeni bir fabrika inşa edilecektir. Kolombia Çelik Kumpanyası San Fransisko'da cem'an 1 milyon ton kapasiteli 3 adet yüksek fırın tesis edilecektir. San Fransisko'da Columbia Steel Ko. ile hükümet arasında yapılan bir mukaveleye göre 91 milyon dolar sarfedilerek Utah mıntakasında yeni bir demir ve çelik fabrikasının tesisine girişilmiştir.

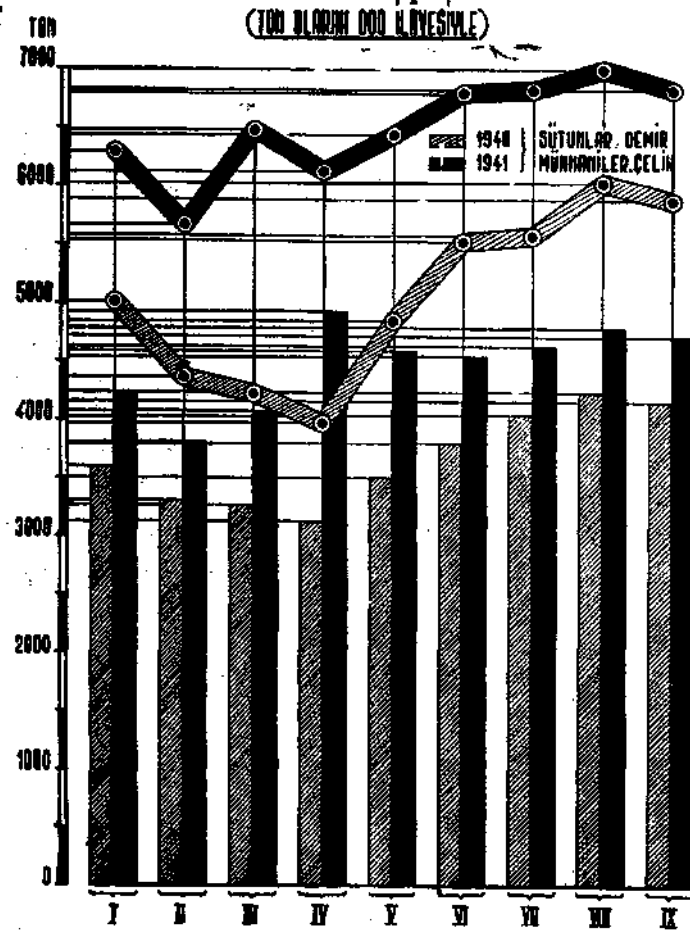
Japonya'nın harp ilânı arifesinde Amerika B.D.-i Millî Müdafaa Fabrikaları

Umum Müdürlüğü aşağıdaki firmalarla anlaşarak istihisalatın artırılması için maddî yardımda bulunmuştur Carnegie İllionis (Pennsylvania) 107 milyon dolar, Republic Steel Kumpanyasına 58 milyon dolar, Bethlehem Çelik Kumpanyasına 34 milyon dolarlık bir kredi açılmıştır. Bu fabrikalar harpten 5 yıl sonra millî müdafaa-ya intikal edeceklerdir.

Demir ve çelik ilk sırada millî müdafaa emrine tâbi priorite listesine ithal edilmiş ve tevziat meselesi hükümet makamlarının kontrolü altına alınmıştır. Aynı zamanda vatan müdafaası için hususî bir stok tesisi kararlaştırılmıştır.

Çelik istihsalinde kullanılan hurda demir ve çeliğin temini maksadile hurda fiyatlarına ton başına 5 dolar bir zanı yapılmıştır. Amerika çelik endüstrisi 1940 yılında her ay vasati olarak 3.474.000 ton hurda kullanmışken. 1941 yılının

AMERİKA B.D.'İNİN 1940 VE 1941 YILLARINDA AYLARA GÖRE DEMİR VE ÇELİK İSTİHSALATI

aylık vasatı 4.433.000 tona baliğ olmuştur. Gittikçe artan hurda demir ve çelik tedarikini temin maksadile 11.10.41 tarihinden itibaren bütün hurda ticareti hükümet kontrolüne tâbi tutulmuştur. Aynı zamanda hurda kıtlığının önüne geçilmesi için bir kaç yüksek fırın tesisine girilmiş ve hurda demirle çelik priorite kanunu na tâbi tutulmuştur.

Eylül 1941 sonunda faaliyette bulunan yüksek fırın sayısı 216-yı bulmuştur. Bundan dolayı gündelik ham demir istinsalâtı ağustos ayında 155.000 tondan eylülde 157.000 tona çıkmıştır. İşlenmiş çelik istihsalı 1940 yılının ilk 10 ayında 46 milyon tondan 1941-in aynı devresi zarfında 50.678.000 tona baliğ olmuştur ki, bu da umum kapasitenin %102-sine muadildir.

Alınan ve alınacak tevsi tedbirleri sayesinde çelik fabrikalarının 1942 yılında cem'an 89 milyon ton çelik imrar edecekleri beklenmektedir. Bu miktar 1940 yılına nazaran tam 22 milyon ton bir tezeyüt demektir. Mamafî tevsi plânında sayılan bütün ikmal ve inşaat ancak 1944 senesi bidayetinde tam inkişafını gösterebilecektir.

Amerika B.D.-i 1941 yılının ilk 9 ayı zarfında cem'an 4.112.161 ton demir ve çelik ihracatı yapmıştır.

Meksika hükümeti 29.7.41 tarihinden itibaren memleketin demir yataklarını devletleştirmiş ve birkaç imtiyazı lâğvetmiştir. La Truchas adını taşıyan mühim demir zuhuru hükümetin iştirakile millî bir şirket tarafından işletilecektir.

Brezilya Hükümetinin teşebbüsü üzerine Volta Redonda da senevi 300.000 ton kapasiteli yeni bir demir ve çelik fabrikası tesis olunacaktır. Bu tesisatın faaliyete geçmesiyle Brezilyanın yıllık demir istihsalâtı 600.000 tona varacaktır. Bütün demir cevheri yatakları millî emlakê ithal edilmiştir.

Arjantinde yapılan jeolojik araştırmalar neticesinde Mendoza ve Salta civarında zengin demir cevheri yatakları keşfolunmuştur. Bu yatakların işletilmesi ile Arjantin demir endüstrisinin cevher tedariki %80 nisbetinde temin edilmiş olacaktır. Mamafî faaliyette bulunan yüksek fırınlar şimdilik senevi 40-50 bin ton ham demir istihsal etmektedirler. Bundan dolayı 1942 yılında yine bir kaç yüksek fırın tesisi düşünölmektedir.

Hulasaten diyebiliriz ki, dünyayı saran harp ve milletlerarası ticarî münasebetlerinin inkıtaa uğraması karşısında birçok memlekette demir endüstrisinin tesisine girilmiş ve ihtiyaçları dahilde temin tedbirleri alınmıştır.

Demir ve çeliğe olan rağbetin artmasından dolayı fiyatlarda yeni bir yükselme vardır. Amerika B.D.-inde demir fiyatlarına ton başına 1-2 lira zam yapılmışken, İngilterede de bazı çelik mamulâtın fiyatı % 10 ilâ 20 nisbetinde yükselmiştir.

TAŞKÖMÜR VE LİNYİT:

Demir ve çelik endüstrisinin kaydettiği terakki taşkömür ve kok sarfiyatının normalin fevkinde artmasını mucip olduğu gibi, Avrupa memleketlerinde gün geçtikçe fazlaşan ve kömürle çalışan jeneratörlü münakalât vasıtalarının kullanıl-

ması madenî mahrukata olan talepleri artırmıştır. Bundan maada sentetik petrol endüstrisine büyük bir önem verilmesi de taşkömür ve linyit sarfiyatını çoğaltmıştır.

Fevkalâde ahval dolayısıyla Almanyanın yıllık taşkömür ve linyit istihsalâtı 500.000 tonu aşmıştır. Aynı zamanda Şimalî Fransa, Belçika ,Lüksemburg ve Polonya taşkömür yataklarından azamî istifade tedbirleri alınmıştır.

İngiltere taşkömür istihsalâtını bir misli artırmak için geniş mikyasta propagan-da yapmakta ve tedbirler almaktadır. Harp yüzünden kömür sarfiyatı, gerek deniz filosu, gerek terkihi petrol fabrikaları için olsun, mutadın fevkinde yükselmiştir. Bundan dolayı hususî sarfiyatın tahdid edilmesi ve taşkömür satışının vesika usulüne geçilmesi kararlaştırılmıştır.

Dahilî sarfiyatın artması ve deniz seyrüseferinin emniyetsizliği karşısında İngiltere'nin taşkömür ve kok ihracatı hazar senelerine nazaran oldukça azalmıştır. 1940 yılının temmuz, ağustos ve eylül aylarında Boenos Aires'e cem'an 24 gemi kömür gönderilmişken, 1941 yılının aynı aylarında ancak 15 gemi kömür sevkolunmuştur. Amerika B.D.-i ile mevcut anlaşmaya göre İngiltere her yıl muayyen miktarda taşkömür ve kok göndermekle mükelleftir. 1941 yılının ilk 6 ayında İngiltere'den Amerika B.D.-ine 159.000 ton taşkömür ve kok sevkolunmuştur.

Fransa'nın geçirdiği mahrukat kıtlığı karşısında hususî eşhas ve müesseselere satılan kömür miktarı 1938 yılı sarfiyatının %40-ına indirilmiştir. Paris'de yakacak ihtiyacını temin maksadile «Soc. Parisienne de Reception de Combustible» kurumu tesis edilmiş ve şimal mıntakalarından kömür ithalâtına girişilmiştir. Neticede ikinciteşrin 1941 yılında her gün vasatı olarak 1000 ton taşkömür Paris'e gelmiştir.

İtalyanın senevi taşkömür sarfiyatı 15 milyon tondur. Halbuki bu miktardan ancak 3,200.000 tonu dahilde temin olunur. Bundan dolayı son yıllarda senevi 12 milyon ton taşkömür Almanya'dan ithal edilir. Nisbî mahrukat kıtlığı geçiren italya'da taşkömür satışı vesika usulüne tâbi tutulmuş ve mahrukat tasarrufu maksadile kaloriferlerin teshin müddeti resmen tesbit olunmuştur. 10.12.41 tarihinden itibaren yakılacak kaloriferler şimalî vilâyetlerde günde 10 saat ve cenubî vilâyetlerde ancak 6 saat teshin olunacaktır.

Romanya, 1940 yılının ilk 6 ayında 1.484.865 ton maden kömürü istihsal etmişken, 1941-in aynı devresine isabet eden miktar 1.1169.697 tona düşmüş ve %21,2 nisbetinde bir azalış kaydetmiştir. Bu miktardan 1.061.103 tonu linyit ve ancak 108.594 tonu taşkömürdür.

Macaristan'ın 1940 yılının ikincikânun ilâ eylül aylarında 7.731.000 tonu bulan linyit istihsalâtı, 1941 yılının aynı ayları zarfında 8.223.000 tona çıkmış ve %6,4 nisbetinde bir tezayüt göstermiştir.

Yunanistan'da linyit endüstrisi ve satışı devlet kontroluna tâbi tutulmuştur. Attika ve Euböa linyit madenleri günde 550 ton istihsal ederek Atina ve Pire elektrik istasyonlarına sevketmiştir. Pelopones demiryolu idaresi aynı mevkideki linyit madenlerini işleterek ihtiyacını temin, etmişken, Devlet demiryolları Benitha, Vivi ve Kailaria madenlerinden linyit tedarik etmiştir.

Danimarka turb istihsalâtı 1940 yılına nazaran bir misli artarak 5 milyon tona baliğ olmuştur. Turb sanayiini teşvik maksadiyle 1941 yılında maden işletmelerine 8,4 milyon kronluk kredi tevzi olunmuştur. Aynı zamanda Yutland'da turbdan kok ve katran imaline girişilmiştir.

İspanyada da turb istihsaline teşebbüs edilmektedir. Granada civarında keşfolunan turb yatakları işletilmeye başlanmıştır.

Bulgaristan'da İlaş Yüksek Komiserliğinin 29.10.41 tarih ve 241 sayılı bir emirnamesile her aileye ayda ancak bir ton maden kömürü satılacaktır. Briket satışı ise ev başına ayda 100 kg.-ı aşmıyacaktır.

Brezilya mahrukat ihtiyacını temin maksadile maden kömürü ihracatını menetmişken, Arjantin istihsalâtı artırmak için maden işletmelerine malî yardımda bulunmaktadır.

Diğer bazı memleketlerin 1940 ve 1941 seneleri ilk 9 aylık taskömür istihsalâtını aşağıya dercediyoruz (ton olarak 000 ilâvesile):

Memleketler	1940	1941	Memleketler	1940	1941
Amerika B. D-i	336.268	363.581	Nakliyekûn	389.445	419.784
Belçika	18.968	20.825	İspanya	6.533	6.435
C. Afrika ittih.	12.807	13.564	Kanada	9.247	9.167
Hindistan	19.942	20.360	Şili	1.451	1.458
Hol. Hindistanı	1.460	1.454	Türkiye	2.272	2.415
Yekûn	389.445	419.784	Yekûn	408.948	439.259

Bu cetvelde de görüldüğü gibi 9 memleketin ikincikânun-eylül taşkömür istihsalâtı 1940 yılının aynı devresine nazaran 30,31 milyon ton bir artışla 408,948.000 ton-dan 439.259.000 tona çıkmıştır.

Maamafih ticarî ve siyasî bağların çözülmesi, deniz münakalâtının emniyetsizliği yüzünden bir çok memlekette mahrukat kıtlığı ile karşılaşmaktadır. Bundan dolayı taskömür yerine turb ile odun kömürü tozundan briket imali, madenî kömür yerine mısırla kaloriferli teshin, brikette zift yerine bağlayıcı madde olarak çimento kullanılması gibi tedbirlere baş vurmak mecburiyeti hasıl olmuştur.

Madenî kömür fiyatı da son aylar zarfında yeni bir yükseliş kaydetmiştir. 1.941 tarihinden itibaren Amerika B.D.-inde antrasit fiyatlarına %15 nisbetinde bir zam yapılmıştır. Adi kok fiyatı 1940 eylülünde ton başına 4,75 dolar iken son bir sene zarfında %29,4 nisbetinde yükselerek 6,13 dolara çıkmıştır. İzabe koku fiyatı ise aynı zaman zarfında 6,88 dolara yükselmiş ve %31 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. İngiltere'de taskömür ve kok fiyatları son bir sene zarfında %15 ilâ 50 arasında yükselmiştir.

Komşularımız Bulgaristan ile Yunanistanda da maden kömürü fiyatları son ay-

lar zarfında yeni bir zam görmüştür. Yunanistan iktisat Nazırlığının bir emri üzerine 1.11.41 tarihinden itibaren orta nevi linyit fiyatı ton başına 2.660 drahmi olarak tesbit edilmiştir. Bu fiyattan 100 drahmi linyit ocaklarının teknik tekâmülü ve istihsal vasıtalarının inkişafı fonduna ayrılacaktır.

PETROL:

Dünya petrol istihsalâtı hakkında ancak 1941 yılı ilk 7 aylık istatistikî malûmatına malikiz. Bu devre zarfında dünya petrol istihsali 174.042.777 tonu bulmuş olup 1940 yılının aynı aylarına isabet eden miktardan 1.850.701 ton noksandır. Gündelik petrol istihsalâtı 1940 yılında 827.775; tondan 1941 de 817.288 tona düşmüştür.

Dünya petrol istihsalâtının %60-62-sini temin eden Amerika B.D.-İ 1941 bidayetine istihsal tahdidine başlamış olduğundan ilk 7 aylık istihsalâtı evvelki senenin aynı devresine nazaran 2.248.632 ton yani %2,07 nisbetinde bir azalış kaydetmiştir. Mamafih senenin sonuna doğru petrol istihsaline yeni bir hız verilmiş olduğundan petrol ve müştakları stoklarında yeni bir artış kaydedilmiştir. 1940 ilkesrin sonunda 79,3 milyon varile bulan benzin ihtiyatı 1941-in aynı tarihinde 83,4 milyon varile çıkmıştır. Bu miktardan 7,3 milyon varile %100 oktanlı tayyare benzinidir. Halbuki 1940 yılının ilkesrin sonundaki tayyare benzini stoku 6,2 milyon varildi.

Silâhlanma programının kabulü üzerine Amerika B.D.-i tayyare benzini istihsaline büyük bir önem vermiye başlamış ve son zamanlarda monopol bir vaziyet almıştır. 1941 yılının ilkbaharında gündelik tayyare benzini istihsali 1,5 milyon varile varmıştır. Her gün 4 milyon varil ham petrol tasfiyehanelere verilmektedir. Mamafih Amerika B.D.-inin tayyare benzini sarfiyatı istihsale nisbeten azdır. 1939 yılında ancak 130 milyon galon tayyare benzini dahilde sarf edilmiştir. Halbuki tasfiyehaneler halihazırda bu miktarın dört mislini piyasaya çıkarmaktadırlar.

Temmuz ortalarından itibaren tasfiyehane sahipleri benzin fiyatının varil başına 25 dolar senti miktarında yükseltilmesini istemekte iseler de, yalnız Teksas petrolüne 7 sent bir zam yapılması fiyat murakabe heyeti tarafından kabul olunmuştur.

Dahilî kargaşalık ve ihracatın azalması yüzünden Irak'ın petrol istihsalâtı 1940 yılma nazaran 3 misli azalarak ilk 7 ay içinde 2.370.862 tondan 782.637 tona düşmüştür. Orta ve Cenubî Amerika memleketlerinde de 1940-a nazaran oldukça bir istihsal tahdidi veya azalışı dikkate şayandır. Bunun da asıl sebebi bu memleketlerden Avrupaya olan petrol ithalâtının siyasî buhran dolayısıyla sekteye uğramış olmasıdır.

Diğer taraftan Sovyet Rusya, Venezüella, Mısır ve Macaristan gibi memleketlerin 1941 yılı ilk 7 aylık istihsalâtı 1940-ın aynı devresine nazaran oldukça artmıştır. Alman - Rus harbine takaddüm eden aylarda Sovyet petrol istihsalâtı azamî hız vererek 1941-in ilk 7 ayında evvelki senenin ikincikânun ilâ temmuz aylarına nazaran takriben 2 milyon ton fazla istihsal etmiştir. Mısır'ın petrol endüstrisi harpten ten mutazzarır olmadan son iki senenin ilk 7 ayında 457.490..tondan 635.556 tona çıkmış ve %38,9 nisbetinde yeni bir artış kaydetmiştir. Venezuelâ'nın petrol istihsalâ-

tındaki tezayüt 818.370 tondur. Macaristan da 940 yılına nazaran 67.292 ton fazla petrol istihsal etmiştir.

Petrolce fakir olan memleketlerde nisbî bir kıtlık baş göstermeğe başlamış ve petrol müştakları satışı tahdid edilerek vesika usulüne tâbi tutulmuştur. Cinde soya fasulyesi, kâfur ve çam yağlarından mayi mahrukata imali için bir kaç fabrika tesis edilmiştir. Almanya ve Bulgaristan gibi memleketlerde kullanılmış yağların toplatılarak temizlenmesine girişilmiştir.

Petrol fiyatlarına gelince, son zamanlarda bütün dünyada yeni bir yükseliş kaydedilmiştir. Romayna'da sene bidayetinde ton başına 15.650 leyle muamele gören tayyare benzini birinciteşrinde 18.424 leye, otomobil benzini 10.200 den 12.007 leye, gazyağı 7.160 dan 8.428 leye ve motorin 6.640 dan 7.817 leye yükselmiştir. Amerika B.D.-inde son bir sene zarfında petrol müştakları fiyatlarında aşağıdaki temevvüç dikkate şayandır (galon başına dolar senti hesabıyla):

Müştaklar	13.8.40	12.8.41	Müştaklar	13.8.40	12.8.41
Tayyare benzini	6,25	7,50	Motorin âdi	3,12	3,50
Otomobil benzini	4,50	5,63	» yüksek	3,63	4,12
Gazyağı	3,25	4,00	Mazot «C»	0,85	0,95

İngiltere'de Petrol Dairesi 8.741 den itibaren gazyağı toptan fiyatına galon başına 3/4 peni ve motorin fiyatına 1 peni zam yapmıştır. Diğer memleketlerde de petrol müştakları fiyatı nisbeten yükselmiştir.

M.T.A.

